WARIES MISDAADREEKS · Nº 165

Hofjesgeheim in Haarlem

De zaak van de valse stichtingsakte

Uit het archief en de notulen van het
Haarlemsch Hofjesgenootschap ‘De Binnenhof’
1890 – 2026

Uitgeverij Waries

Inhoud

Aan het nieuwe commissielid 4

Het Croeshofje en de regentenkamer 7

I · Notulenboek I, 1890-1907 8

II · Notulenboek II, 1908-1924 13

III · Notulenboek III, 1925-1951 23

IV · Boek IV, boek V en de Poortbrief, 1952-2025 28

V · Het voorjaar van 2026 34

VI · De zomer van 2026 42

VII · September 2026 50

VIII · Verklaringen 61

Aan de lezer: de vragen 69

Over de stukken 70

Werkbladen 71

Antwoordformulier 74

Hints in drie niveaus 76

Verzegeld 80

De oplossing 81

Nawoord 86

Aan het nieuwe commissielid

Haarlem, vrijdag 9 oktober 2026

Beste commissielid,

Dank dat u in de Commissie van Onderzoek wilt plaatsnemen. U kent het Croeshofje misschien alleen van de poort met de gevelsteen aan de Lijnbleekersteeg. Achter die poort staan tien huisjes rond een tuin met een pomp, en sinds 1614 wonen daar vrouwen die het niet breed hebben, tegen een huur die nauwelijks meer is dan een gebaar. Het hofje is gesticht bij het testament van Lijsbeth Jacobsdr. Croes, de weduwe van een lijnbleker, gedateerd 9 mei 1611. Dat testament, door iedereen hier ‘de fundatie’ genoemd, bestaat uit drie perkamenten bladen. Sinds 1924 bewaart ons genootschap het in bruikleen, in de archiefkast in de regentenkamer boven de poort.

Op het derde blad van de fundatie staat dat het hofje ‘nimmermeer vercocht’ mag worden. Dat zinnetje is in de statuten van de Stichting Croeshofje van 1952 de enige echte grendel tegen verkoop. Dit jaar is die grendel onder vuur komen te liggen. De stichting kampt met een groot tekort, een projectontwikkelaar heeft een bod gedaan, en een papierrestaurator schreef in augustus dat niet valt uit te sluiten dat de verkoopbepaling in 1924 is ‘herschreven’, toen een Haarlemse boekbinder de beschadigde fundatie herstelde.

Op dinsdag 22 september vond onze archivaris in notulenboek II, tussen de bladen van maart 1924, een los blad: een ‘Bijlage’ die zou bewijzen dat de verkoopbepaling in 1924 op verzoek van een regent is ingevoegd. Als dat waar is, kan het hofje verkocht worden. Als het niet waar is, heeft iemand in ons eigen archief een vervalsing gelegd.

Het college van regenten beslist op dinsdag 27 oktober over het bod. Het bestuur heeft daarom op 22 september deze commissie ingesteld. De commissie bestaat uit mijzelf, onze penningmeester Bas Koopmans en u. De archivaris en de secretaris maken er bewust geen deel van uit: zij hebben de sleutels van de archiefkast en horen in dit dossier dus thuis als betrokkenen.

Bas en ik hebben de stukken verzameld die ertoe doen, van de oprichting in 1890 tot en met de verklaringen die wij begin oktober hebben afgenomen. Wij hebben bewust *geen* conclusies getrokken en niets aangestreept. Wij zijn allebei te lang lid om onbevangen te zijn: wij kennen iedereen in dit dossier, sommigen al dertig jaar. Daarom vragen wij het aan u.

Een paar praktische zaken. Elk stuk heeft een nummer en een herkomst (boek en blad, of map). Oude notulen zijn letterlijk overgenomen, in de spelling van toen; waar wij iets hebben weggelaten, staat […]. Achterin vindt u de vragen waarop het college een antwoord wil, werkbladen, een antwoordformulier en, voor wie vastloopt, hints. Helemaal achterin zit, verzegeld, wat wij er zelf van denken. Kijk daar pas als uw antwoorden op papier staan.

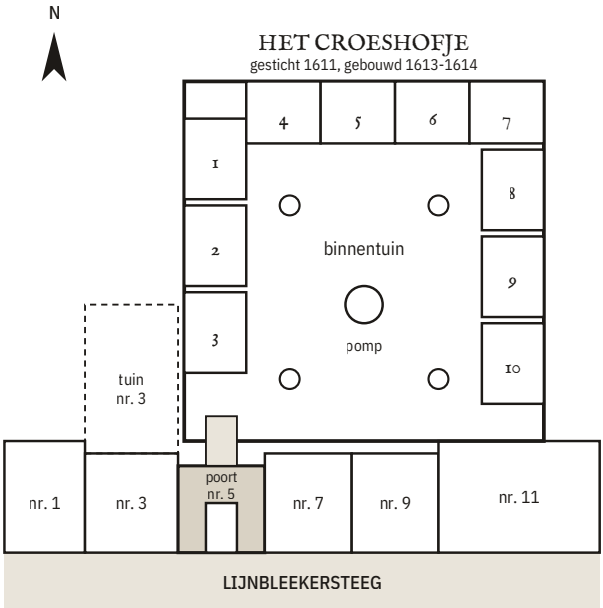
Met hartelijke groet, ook namens Bas,

Wil Overdijk
voorzitter van het genootschap en van de Commissie van Onderzoek

WIE IS WIE IN 2026

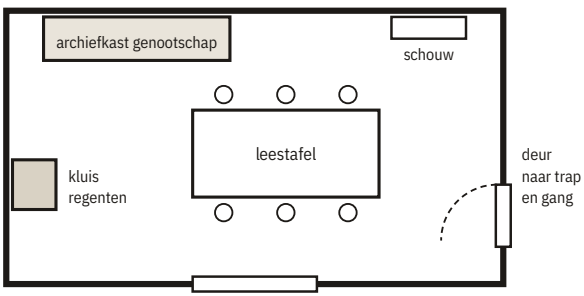
Wil Overdijk	voorzitter van het genootschap (sinds 2019), voorzitter van de commissie
Bas Koopmans	penningmeester van het genootschap, lid van de commissie
Maud Verspeek	archivaris van het genootschap (sinds 2014); sleutel archiefkast
Daan Wijkhuizen	secretaris van het genootschap (sinds 2023); sleutel archiefkast
Henk Verdonck	erelid (lid sinds 1975); kleinzoon van secretaris Cornelis Verdonck (1909-1931)
Reinier Hoogendam	voorzitter van het college van regenten van de Stichting Croeshofje; sleutel regentenkamer
Annet Zwanenburg	binnenmoeder van het hofje, woont in huisje 1; sleutel regentenkamer, houdt het bezoekboek bij
Fenna Kortekaas	papierrestaurator, Atelier Kortekaas
Joost Lindeboom	directeur van Spaarnehof Vastgoed B.V.
mr. Ellen Baars	juridisch adviseur van het college van regenten

Het Croeshofje en de regentenkamer

De regentenkamer ligt op de verdieping boven de poort (nr. 5).
Binnenmoeder mevr. Zwanenburg woont in huisje 1, naast de gang.
Cijfers 1-10 in het hofje: de huisjes. "nr.": huisnummer aan de steeg.
Schaal ongeveer 1 : 500. Kaart vervaardigd door het genootschap, 2026.

REGENTENKAMER (boven de poort)

Sleutel kamerdeur: binnenmoeder en voorzitter regenten.
Sleutels archiefkast: archivaris en secretaris.

STUK 1 Notulenboek I, blad 1r-2v

Oprichtingsvergadering

Vergadering *Dinsdag 14 October 1890*

Ten huize van Mr. G. Hulsebosch aan de Nieuwe Gracht zijn bijeen de heeren Mr. G. Hulsebosch, J. van Lier, Dr. P.J. Swaving, A. de Waal en H. Roosendaal, die allen, ieder op zijne wijze, het oude Haarlem liefhebben.

Mr. Hulsebosch opent de bijeenkomst en zegt, dat Haarlem binnen zijne singels meer hofjes telt dan eenige andere stad van ons land, en dat men er niettemin achteloos aan voorbijgaat. Het oudste, dat van Bakenes, bestaat sinds 1395; menig ander is ouder dan onze Republiek zelve. Wat ontbreekt, is een kring van menschen die de hofjes kent, hunne geschiedenis opteekent en de regenten met raad terzijde staat, zonder zich in hun bestuur te mengen.

Na eenige bespreking wordt met algemeene stemmen besloten tot oprichting van het *Haarlemsch Hofjesgenootschap 'De Binnenhof'*. Tot Voorzitter wordt gekozen Mr. G. Hulsebosch, tot Secretaris de ondergeteekende. Men zal vergaderen op den tweeden Dinsdag der maand, des avonds ten acht ure.

De heer Swaving stelt voor, dat het genootschap bij elk hofje begint met het overschrijven van de fundatie, 'want papier vergaat en perkament verbleekt, maar een afschrift in een goed boek blijft'. Aldus besloten. Men begint met het Croeshofje, waar de regenten, bij monde van den heer Rozeboom, het genootschap voortaan gastvrijheid bieden in hunne kamer boven de poort.

Aldus gedaan, J. van Lier, secr.

STUK 2 Notulenboek I, blad 9r-11r

De fundatie van het Croeshofje overgeschreven

Vergadering *Dinsdag 10 Februari 1891*

Ter vergadering in de regentenkamer van het Croeshofje. Aanwezig de vijf leden en, als gast, de regent de heer Rozeboom, die de fundatie uit de kist der regenten te voorschijn haalt.

De Secretaris heeft in de afgeloopen weken, ten huize van den heer Rozeboom, het testament van Lijsbeth Jacobsdr. Croes woord voor woord overgeschreven en leest zijn afschrift thans voor, terwijl de heer Swaving het perkament volgt. Drie bladen, waarvan het derde aan den onderkant eenigszins door muizen is aangevreten, doch zonder verlies van tekst. Het afschrift wordt, op voorstel van den Voorzitter, hieronder in de notulen opgenomen, ‘opdat het genootschap het zal hebben, wat er ook met het perkament geschiede’.

> *Testament ende fundatie van Lijsbeth Jacobsdr. Croes, wed. van Claes Pietersz. Croes, lijnbleecker, in den jare* 1611 *den 9 May*
>
> In den name des Heeren, amen. Compareerde voor mij, notaris binnen Haerlem, ende de naergenoemde getuygen, de eerbare Lijsbeth Jacobsdr., weduwe van zal. Claes Pietersz. Croes, in sijn leven lijnbleecker buyten de Cruyspoort, gesont van lichaem, haer verstant ende memorie volcomentlijck machtich, ende heeft verclaert desen te wesen haer testament ende uyterste wille.
>
> Eerstelijck beveelt sij haer ziele aen Godt almachtich ende haer lichaem ter aerde, in de Groote Kercke deser stede, bij haren man zaliger.
>
> Item maect sij haer huys, erve ende boomgaert, staende ende gelegen aen de Lijnbleeckerssteech, om daerop te doen timmeren een hofken van thien woninghen, tot woonplaetse van neghen eerbare weduwen ofte ongetroude vrouwen, oudt boven de vijftich jaren, ende van een binnenmoeder, ende een camer voor de regenten boven de poort.

> Item stelt sij tot regenten van dit hofken vier eerbare persoonen, die hen selven sullen vervullen soo dickwils als een van hen comt te overlijden.
>
> Item ordonneert sij dat elcke vrouwe jaerlijcx sal genieten een tonne turfs, een half vat boter ende ses ellen lijnwaets van de bleecke.
>
> Item begeert de testatrice uytdruckelijck dat dit hofken met sijne huysingen, hof ende poort nimmermeer vercocht, beswaert, noch tot eenich ander gebruyck gestelt sal worden, maer ten eeuwigen dage sal blijven tot woonplaetse als voorschreven, op pene dat de regenten die hiertegen doen, van hare bedieninge vervallen sullen sijn.
>
> Aldus gedaen binnen Haerlem ten huyse van de testatrice, ter presentie van [...] als getuygen hiertoe versocht.

De heer Swaving verklaart, het afschrift tegen het origineel te hebben gevolgd en geen afwijking te hebben bemerkt. De heer Rozeboom dankt het genootschap; de regenten hadden zelf geen afschrift. Hij voegt eraan toe dat de 'tonne turfs' tegenwoordig in geld wordt uitgekeerd, f 6,- per jaar, 'want waar moet eene oude vrouw in zoo'n huisje eene ton turf laten'.

Aldus gedaan, J. van Lier, secr.

STUK 3 Notulenboek I, blad 61v

Excursie naar Teylers Museum

Vergadering *Dinsdag 14 Juni 1898*

De Secretaris doet verslag van de excursie van Zaterdag jl. Twaalf leden en drie dames bezochten Teylers Museum aan het Spaarne en bewonderden de Ovale Zaal, die sinds 1784 de verzamelingen huisvest. Een der leden merkte op dat ook dit huis, evenals ons Croeshofje, zijn bestaan dankt aan het testament van een Haarlemmer, en dat het tot op heden aan zijn doel beantwoordt. Na afloop thee in het Croeshofje, waar de binnenmoeder, vrouw Brand, krentenbrood had gebakken.

De Penningmeester meldt een batig saldo van f 11,35.

Aldus gedaan, J. van Lier, secr.

STUK 4 Notulenboek I, blad 172r-173r

Bezoek aan alle huisjes

Vergadering *Dinsdag 8 Mei 1906*

Op Zaterdag jl. heeft het genootschap, op uitnoodiging van de regenten, alle tien huisjes van het Croeshofje bezocht. De binnenmoeder, vrouw Brand, ging voor. In ieder huisje een voorkamer met bedstede, een keukentje en een zolder; in de meeste huisjes brandt de kachel nog op turf. De oudste bewoonster, juffrouw Wesseling, is zes en tachtig jaar en woont er sinds 1871. Zij toonde het genootschap haar lijnwaad 'van de bleek', dat de regenten nog ieder jaar uitdeelen, al komt het tegenwoordig uit een winkel in de Gierstraat.

De Secretaris vraagt haar of zij weet wat er in de fundatie staat. Zij antwoordt: 'Dat wij hier mogen blijven tot wij sterven, en dat niemand het hofje mag verkoopen. Dat weet hier iedereen.'

De heer Swaving wijst de leden op de gevelsteen boven de poort en op het lage huis direct links daarvan, het tweede huis van de steeg, dat volgens de regenten eens de woning van den lijnbleeker Croes zelf was en later van het hofje is afgescheiden. Het is thans particulier bezit.

De pomp in den tuin geeft nog goed water. De Penningmeester meldt een gift van f 25,- van eene ongenoemde dame 'voor de vrouwen van het Croeshofje', die aan de regenten zal worden overgemaakt.

Aldus gedaan, J. van Lier, secr.